

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На правах рукопису

Г Л А Д І Й

М и х а й л о В а с и л ь о в и ч

Соціально-економічні
та організаційні особливості
реформування колективних
сільськогосподарських підприємств.
(на прикладі Львівської області)

Спеціальності: 08.06.01 - Економіка підприємств і
форми господарювання
08.07.02 - Економіка сільського
господарства і АПК

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук
у вигляді наукової доповіді

Львів-1996

ДВ 24. 570

Дисертацією є наукова доповідь.

Робота виконана у Львівській академії ветеринарної медицини ім. З.С. Гжицького

Науковий керівник - кандидат економічних наук,
професор М.Д.Янків

Науковий консультант - доктор економічних наук, професор, академік
Академії Аграрних наук України В.В.Юрчишин

Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор, академік НАН
України О.М.Онищенко

доктор економічних наук, професор, І.Г.Яремчук

Провідна організація - Рада по вивченню продуктивних сил України
НАН України

Захист відбудеться "26" *березня* 1996 року о 14 годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 04.10.01 по захисту дисертацій на
здобуття наукового ступеня доктора наук в Інституті регіональних досліджень
НАН України за адресою: 290026, м.Львів, вул.Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту регіональних
досліджень НАН України.

Автореферат розісланий "25" *травня* 1996 року.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00754601 (N)

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

В.І. Жовтанецький

В.І.Жовтанецький

AB - 34.973

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

1.1. Актуальність теми. Перехід аграрного сектора до ринкових відносин супроводжується формуванням кількісно і якісно нових продуктивних сил в системі АПК, зміною структури виробництва, змісту та характеру зайнятості сільського населення, які значною мірою залежать від регіональних особливостей процесів приватизації землі та інших засобів виробництва. Необхідність і особлива актуальність врахування таких особливостей обумовлюється високою густотою населення в західному регіоні країни, природною сприятливістю вирощування тут більшості сільськогосподарських культур, у тому числі технічних (льон, цукрові буряки), овочевих та кормової групи для потреб тваринництва.

Питання, у якій формі суспільство отримуватиме вигоду від організаційно-виробничих форм власності на селі, сьогодні стоїть надзвичайно гостро. При цьому особливо актуальною проблемою є вибір оптимальних організаційно-виробничих шляхів, методів і способів проведення в життя державних актів і постанов по здійсненню земельної реформи в сільському господарстві.

Досліджені в цьому плані питання і практичні розробки, які комплексно направлені на вихід з кризової ситуації в аграрній економіці, відповідають рішенням Верховної Ради і Уряду України, Президента держави щодо рішучого переходу існуючої системи АПК до реальних ринкових відносин, ефективного співіснуван-

ня різних форм власності у сільському господарстві.

Вирішення таких, поставлених самим життям питань, потребує виваженого методологічного підходу, конкретизованого соціально-економічного механізму реалізації і всесторонньої оцінки набутого практичного досвіду трансформації колективних форм господарювання в нові, більш ініціативні та підприємницькі види діяльності - господарські товариства й агрокооперативні утворення, фермерські господарства, агрофірми, тощо.

Нинішня складність проблеми полягає в тому, щоб здійснити обґрунтований відбір форм і методів реорганізації консервативно-монополізованої системи АПК в активні демократичні ринково-господарські й управлінські структури, які могли б ефективно діяти в умовах кожного регіону України. В цьому відношенні актуальне значення має теоретичний і практичний досвід Львівської області, яка однією з перших в республіці почала здійснювати широку програму реформування власності в агропромисловому комплексі. В області склалися специфічні соціально-економічні особливості в розвитку продуктивних сил АПК, які в нинішній перехідний період мають реальний набутий потенціал для дальшого вдосконалення ринкових структур і процесів приватизації, особливо в аграрному секторі. Значимість і новизна цих особливостей для широкого застосування в агропромисловому комплексі України обумовлює актуальність дослідження і вибір даної теми дисертації.

1.2. Мета і завдання дослідження. Основною метою дослідження є наукове обґрунтування організаційно-виробничих етапів, напрямків і засобів державного регулювання (координування) проведення аграрної реформи на селі, розробка техніко-економічних механізмів і методів застосування нормативно-правової документації в процесах трансформації колективних підприємств АПК в приватно-підприємницькі та ринково спрямовані господарські структури.

Для досягнення поставленої мети проводилося розв'язання таких завдань:

- 1) організаційно-виробничі підходи і методи регулювання (координації) процесів роздержавлення та приватизації власності колективних підприємств АПК;
- 2) визначення оптимальних шляхів і послідовності реформування власності в колективних агропідприємствах;
- 3) обґрунтування організаційно-виробничих умов формування і функціонування селянських (фермерських) господарств;
- 4) методологія застосування нормативно-правової бази та технічної документації для утвердження приватизаційних процесів;
- 5) дослідження соціально-економічної ефективності приватно-підприємницьких і кооперативних формувань в сферах АПК;
- 6) здійснення порівняльної економічної оцінки рівня продуктивності сільськогосподарського виробництва з різними формами власності;

7) вивчення наслідків земельної реформи на селі та їх впливу на перспективи розвитку аграрної економіки в регіоні.

1.3. Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є процеси реформування колективних підприємств у нові форми господарювання на основі зміни відносин власності на майно та землю, що є вирішальною передумовою становлення багатокладності в сільськогосподарському виробництві та формування приватно-підприємницьких і кооперативних структур в агропромисловому комплексі регіону.

Об'єкт дослідження - селянські спілки та інші колективні сільськогосподарські підприємства, фермерські та присадибні господарства Львівської області. В окремих випадках дослідженнями були охоплені окремі сфери виробничої і сервісної діяльності обласного АПК, територіальні органи державного управління і Ради народних депутатів усіх рівнів.

1.4. Методологія і методика дослідження. Теоретичною, методологічною основами дослідження є теорія пізнання соціально-економічних процесів і закономірностей, вивчення тенденцій та динаміки розвитку складових частин АПК в конкретних умовах розвитку різних форм власності і вимог ринкової економіки. При цьому враховувались реальні історичні та зональні умови регіону, регулююча (координуюча) роль державних нормативних і законодавчих актів, укази Президента держави, постанови Уряду і Верховної Ради України з питань удосконалення економічного і соціального механізму господарювання в сфері

сільськогосподарського виробництва. У процесі дослідження використовувались роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених проблемам розвитку АПК: Саблука П.Т., Лукінова І.І., Бугуцького О.А., Гайдуцького П.І., Долішнього М.І., Михасюка І.Р., Гринька Р.І., Злупка С.М., Юрчишина В.В., Онищенко О.М. та інших.

В процесі дослідження застосовувались різні методи: статистичні групування, порівняльний економічний аналіз, експертні оцінки явищ, абстрактно-логічний. Сукупне і вибіркове застосування цих методів дало змогу досягти достатньої достовірності одержаних результатів.

Інформаційну основу досліджень склали: державна статистична звітність по системі АПК, матеріали обстежень економічного рівня розвитку адміністративних районів і окремих підприємств, дані про організаційну структуру та результати господарської діяльності колективних і приватних господарств, програмні розробки і матеріали по земельному реформуванню та приватизаційних процесах, результати становлення нових аграрних формувань і розвитку ринкових відносин в умовах Львівської області, нормативні документи державних управлінських органів загальнодержавного й місцевого рівня, спеціальна література, повідомлення періодичних видань і преси.

1.5. Наукова новизна роботи. Теоретичну і практичну новизну представляє науково обгрунтована оцінка техніко-організаційних етапів приватизації в АПК, методологія здійснення реформаційних демонополі-

заційних процесів на селі з відповідними висновками, рекомендаціями і пропозиціями їх регулювання з найменшими економічними й соціальними втратами.

Новими науковими результатами дослідження є розкриття комплексного впливу процесів приватизації в аграрному секторі на виникнення більш ефективних організаційно-виробничих форм господарювання на селі. При цьому встановлено, що активізація ринкових відносин між містом і селом сприяє розгортанню діяльності приватно-підприємницьких і територіальних кооперативних структур в сферах АПК.

В дослідженнях визначається конкретна роль, місце і засоби системного державного регулювання (координування), а також можливого сприяння в здійсненні процесів роздержавлення і приватизації колективних підприємств і організацій АПК.

Виходячи з особистого практичного досвіду, набутого в процесі проведення аграрної реформи в умовах Львівської області, в роботі прогнозуються перспективні нові напрямки соціально-економічних перетворень на селі.

1.6. На захист виносяться такі основні аспекти реформування і соціально-економічного розвитку підприємств АПК:

- необхідність зваженої організаційно-виробничої послідовності та регулюючої (координуючої) політики держави в здійсненні процесів паювання і персоніфікації колективного майна, роздержавлення і приватизації землі;

- висновки з узагальнення процесів трансформації

власності в сферах АПК та критична оцінка допущених помилок і недоліків;

- результати оцінки економічної та соціальної ефективності нових форм господарювання, їх перспективності в умовах ринкової економіки;

- пропозиції по активізації державної діяльності, направленої на організаційно-виробничу і науково-технічну підтримку розвитку сільського господарства, поліпшення соціальних умов на селі, вдосконалення ринкових відносин в системі АПК.

1.7. Практична цінність роботи. Результати досліджень можуть служити методологічним і методичним інструментарієм оптимізації приватизаційних і ринкових процесів на сільськогосподарських та переробних підприємствах АПК як Львівської, так і інших областей України.

Матеріали роботи містять інформаційну базу, опис фактів і явищ з практики реформування майнових і земельних відносин на селі, прогнозування напрямків дальшого розвитку фермерських господарств і кооперативних агропромислових формувань.

Матеріали проведених узагальнень допомагають прогнозувати розвиток соціально-економічних процесів і явищ на селі. Крім того, при їх використанні в навчальних закладах вони дозволять конкретизувати і поглибити висвітлення ряд тем в курсах аграрної економіки та організації сільськогосподарського виробництва.

1.8. Апробація роботи. Основні результати досліджень і практичних розробок доповідались на на-

уково-практичних конференціях “Актуальні питання розвитку агропромислового комплексу Львівщини” (Львів, 1993 р.) та “Економічні і соціальні проблеми розвитку українського села” (Львів, 1993 р.); на республіканському семінарі “Реформування і приватизація агропромислового комплексу Львівської області” (Львів, 1994 р.), а також на Всеукраїнських і обласних нарадах з питань аграрної реформи та розвитку сільськогосподарського виробництва в умовах становлення ринкової економіки.

Організаційно-виробничі положення і методологічні аспекти роботи знайшли втілення в “Програмі приватизації майна і землі в агропромисловому комплексі Львівської області”, у розробці якої автор брав безпосередню участь, очолюючи як процес розробки нормативно-правової документації, так і організаційно-виробничу реалізацію її на різних територіальних рівнях та управлінській ієрархії.

1.9. Публікації. За результатами виконаних досліджень опубліковано 22 наукові роботи загальним обсягом 24,9 друк.аркушів.

II. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

2.1. Головним завданням аграрної реформи є здійснення соціально-економічного перетворення задержавленої колгоспно-радгоспної системи господарювання у прогресивно-демократичну й економічно ефективну кооперативно-фермерську систему господарювання. Найважливішою передумовою здійснення цього процесу є поступове, з найменшими виробничими

Приватизація в сільськогосподарському вироб-
та соціальними втратами, реформування колективних підприємств в організаційні форми, які притаманні розвинутих у сільськогосподарському відношенні країнам. При цьому соціально-економічний зміст реформи полягає в тому, щоб забезпечити право для вільного вибору сільським виробникам методів і форм виробничої діяльності та можливості самостійно вирішувати питання розподілу одержаної продукції. Дане право може бути повноцінно реалізоване при обов'язковому вирішенні кардинального питання агропромислового реформування - питання власності на землю.

Аналіз сучасних процесів свідчить, що нинішня економічна криза в системі функціонування АПК є насамперед результатом недосконалих відносин власності, які обумовлені перехідним періодом від командно-адміністративної і державно-монополістичної системи управління економікою до утвердження нових господарських і соціальних структур, продуктивна діяльність яких регулюється ринком, конкуренцією, правом власності на результати колективної або індивідуальної діяльності.

Кінцева мета корінних перетворень у відносинах власності полягає в тому, щоб поєднати в одній особі трудівника, господаря і власника. Ринковий механізм поступово виявить найбільш ефективні форми господарювання, а рівноправність усіх форм власності створить умови для розвитку конкуренції і задоволення потреб населення в продуктах харчування.

Штучне надання переваг у формах власності призводить до відновлення голого адміністрування і гальмування прогресивних соціально-економічних процесів

в усій системі АПК. Тому сьогодні і на перспективу важливо ставити державним завданням стимулювання і регулювання вільних ділових (партнерських) стосунків між усіма наявними формами господарювання як у матеріальному виробництві, так і в агросервісній діяльності.

2.2. Продукт, який належить працівникові, є суспільним, колективним лише остільки, оскільки його виробник є елементом, часткою цього колективу, суспільства. У тому випадку, коли за характером виробництва результати праці кожного потрапляють до "спільного котла", він повинен складатися з індивідуальних внесків товаровиробників. Отже, праця становить соціально-економічну природу власності. Згідно з офіційною статистикою, щорічно 50-51% створюваного національного доходу йде на оплату зайнятих у сфері матеріального виробництва, тобто потрапляє в особисте володіння і розпорядження кожного працівника. Це - особиста (приватна) власність того, хто її створив. В такій самій мірі особистою (приватною) власністю повинна стати і та частка національного доходу, що створена працею цих працівників і йде на нагромадження для створення виробничих фондів. З цього випливає, що необхідно конституційно узаконити приватну власність на засоби виробництва як основу суспільного виробництва. Таким чином, приватна власність має бути тим фундаментом виробництва і виробничих відносин, який складає економічну і політичну систему функціонування суспільства.

17/06/06

Приватизація в сільськогосподарському виробництві має свої особливості, оскільки земля - це такий засіб виробництва, який, збагачуючись ефективною працею людини, є все-таки даром самої природи. На відміну від інших основних засобів виробництва, земля фізично (по своїй площі) не може збільшуватись, не може бути переміщена. Все це, враховуючи відчуження землі під промислові та інші об'єкти, необхідно враховувати при здійсненні її приватизації.

право

Право власності на землю мають усі громадяни країни. Але й земля повинна розподілятися не по принципу зрівнялівки, а пропорціонально вкладеній у неї праці. Звичайно, той, хто обробляє землю, виробляє сільськогосподарську продукцію, має більше прав на землю. Однак, кому і скільки землі сільськогосподарського користування треба передати у приватну власність, повинні вирішувати самі виробники сільськогосподарської продукції в кожному конкретному регіоні, з урахуванням місцевих умов і особливостей.

Звичайно, кожний громадянин також має право стати, наприклад, фермером. Але на практиці не всі здатні обробляти землю або доглядати худобу з різних об'єктивних і суб'єктивних причин. Тільки достатньо фізично і кваліфікаційно адаптований до сільськогосподарського виробництва індивід здатний до високоефективної праці, творчого пошуку і прогресу, тобто стати реальним господарем засобів виробництва і результатів своєї праці, бути співучасником цивілізованої ринкової економіки.

2.3. Сучасний перехідний період розвитку відносин власності на селі характеризується такими особ-

ливостями: 1) наявністю функціонування господарств на колективних засадах з переваженням командно-адміністративного управління. Ця форма історично відходить у минуле, оскільки механізм функціонування і низькі результати їх господарювання прийшли у суперечність з вимогами розвитку ринкових відносин, інтересами зайнятого в них сільського населення, держави і суспільства в цілому; 2) незрілістю нових форм господарювання (фермерства, малого бізнесу, кооперативно-партнерських зв'язків, агросервісу та ін.), які ще не дозволяють повністю відмовитись від традиційних колективних і державних форм власності на селі. Спроба їх ліквідувати насильницьким або адміністративними методами, може спричинити негативні соціально-економічні процеси на селі, різко знизити обсяги продовольства в країні.

На наш погляд, здійснювати перехід до цивілізованих ринкових відносин на селі найбільш доцільно шляхом одночасного вирішення таких двох груп взаємопов'язаних проблем: по-перше, прискоренням на всесторонньо зваженій основі формування селянських (фермерських) господарств; по-друге, глибоким реформуванням організаційно-виробничої структури частини тих господарств (особливо економічно відсталих), які ще діють на колективних принципах господарювання.

Обидва ці процеси реформування, враховуючи місцеві умови та особливості, повинні обумовлювати і доповнювати один одного у напрямку якнайповнішого задоволення інтересів кожного конкретного села, а

відтак району та області в цілому. В кожній області (районі) слід розробити комплексні програми відродження села і фермерських господарств - з однієї сторони, а з другої - скласти цільові соціально-економічні програми глибокого реформування на кооперативно-партнерській (або внутрішньогоспрозрахунковій, в т.ч. орендній) основі економічно відсталих агрогосподарств колективного (або державного) типу.

Практичний досвід в умовах Львівської області показав, що такі підходи себе повністю виправдали. Вже на початку 1990 року обласна Рада народних депутатів прийняла "Концепцію відродження села і розвитку сільського господарства Львівщини". Згідно неї уже в 1990-1991 р.р. на третину були розширені земельні наділи особистих підсобних господарств селян та інших сільських жителів, почало розвиватися фермерство. При цьому було зроблене відхилення від загальнодозволеної в Україні площі земельних наділів фермерам в бік зменшення таких ділянок до 10 га по причині низької землезабезпеченості в області: на одного жителя тут припадає лише 0,43 га сільськогосподарських угідь, з них тільки 0,30 га орних земель, а на одного сільського жителя - відповідно 1,10 і 0,76 га, що вдвічі менше, ніж в середньому по Україні.

Як показали перші кроки аграрної реформи в області, запорукою її ефективного здійснення став вибір найбільш дієвих тактичних і організаційних заходів. Зокрема, основними серед них для вирішення цієї проблеми були здійснені:

а) широка роз'яснювальна робота серед селян щодо мети, суті і способів здійснення реформи. Особливе

місце тут відводилось сільським сходам, на яких, як показує практика, селяни найбільш активно висловлюють своє відношення до неї, вносять важливі пропозиції щодо врахування при здійсненні реформаційних перетворень особливостей даного сільського поселення. Виправдовує себе також індивідуальна робота з селянами;

б) поступове підведення селян до розуміння доцільності здійснення тієї чи іншої акції в процесі реформування. Така тактика виправдала себе з двох причин. З одного боку - у зв'язку з тим, що в певній частині селян за роки колгоспного господарювання сформувався у тій чи іншій мірі своєрідний "колективістський" тип мислення, для подолання гірших рис якого потрібний певний час. З іншого боку - потрібно враховувати, що не всім селянам однаково швидко вдається психологічна переорієнтація на новий тип мислення і готовність до вибору найбільш прийнятних для нього конкретних рішень.

Значення такої підготовчої роботи в організації здійснення аграрної реформи полягає насамперед у тому, що вона переконує селян у її безпосередній підпорядкованості їх інтересам. Важливим є також зростання довіри селян до місцевих органів влади щодо проведення реформи. Позитивним став ще один, умовно кажучи "побічний", але дуже важливий для подальшого розвитку реформи результат, а саме: вона сприяла подоланню одностороннього, упередженого відношення деяких політичних сил до процесів, що відбуваються у селах Львівщини. Якщо на початковому етапі

реформи обстановка навколо неї завдяки певній частині політичних сил була надміру розбурханою, то зараз реформа проходить спокійно, на обґрунтованій техніко-економічній і нормативно-правовій основі;

в) можливості ефективнішого вирішення кожної окремо взятої складової реформи на основі її "підкріплення" іншими чинниками, що в кінцевому рахунку підвищує ефективність реформи в цілому;

г) підвищення соціальної зорієнтованості реформи. Тобто, все, що робилося у цьому відношенні, повніше "примірювалося" до того, що саме від цього матиме кожний окремо взятий селянин. А вже через задоволення індивідуальних інтересів окремих селян виграватиме селянство в цілому, а з ним і сільськогосподарська галузь і держава.

2.4. У зв'язку з тим, що в умовах Львівщини на самому початку реформи загострювалася обстановка навколо питання про майбутнє колгоспів, вже у перших реформаційних заходах ця проблема набула визначального місця. Складність полягала у тому, що певними політичними силами активно пропагувалася невідкладна деколективізація. Такі ідеї підтримувала деяка частина селян. Вони вважали, що досить ліквідувати колгоспи, як життя в селі та умови роботи селян зразу поліпшаться. Проте органи місцевої влади, обласна Рада народних депутатів, не могли не звернути уваги на дві винятково важливі обставини. По-перше, такі ідеї висувалися і підтримувалися переважно тими, хто мав дуже обмежене уявлення про відношення до неї селян і тому їх заклики мали більше політичний,

Львів м. В. Стефаніке
Ані України

ніж соціально-економічний зміст. По-друге, відсутність активної підтримки таких поглядів з боку основної частини селян. Хоч більшість з них дійсно була незадоволена чинною на той час колективною формою господарювання, а якась частина селян була схильна навіть до примусової ліквідації колгоспів, масового руху за їх негайне реформування не було.

Внаслідок цього виправдала себе більш реалістична орієнтація на те, що штучно підштовхувати негайний масовий розподіл землі та інші соціально-економічні перетворення на селі не тільки не виправдано, але й недопустимо і навіть шкідливо. Вона спиралася на природну, історично зумовлену мудрість галицького селянина найбільш раціонально і зважено вирішувати своє майбутнє.

Таким раціональним етапом реформування колгоспів стало паювання і персоніфікація їх майна і перетворення в підприємства інших типів: спілки селян, агрофірми, агротовариства тощо (Схема 1). І хоч за принциповою суттю і організаційною побудовою вони мало відрізнялися (або відрізнялися лише назвою) від колгоспів, уже сам факт таких перетворень засвідчував, що це початок відмирання колгоспів, який з часом переросте у нову якість. На початковому етапі при цьому переважав не економічний, а переважно соціально-психологічний ефект.

В цілому зміст першого етапу реформування відносин власності в колгоспах був такий же, як і в цілому по Україні - визначення майнової частки (майнового паю) кожного працівника підприємства, еквівалентної

Основні етапи реформування сільськогосподарських підприємств у Львівській області

його трудовому внескові в колективне надбання за час роботи в даному колгоспі. Проте в організаційному відношенні Львівщина відзначилася рядом особливостей:

по-перше, вона першою в Україні започаткувала масовий рух за такі перетворення і першою закінчила їх;

по-друге, в області була відпрацьована низка відповідних нормативних актів місцевого значення, схвалених обласною Радою народних депутатів, що полегшило і прискорило справу на місцях. Вони включали в себе “Програму приватизації майна і землі в агропромисловому комплексі Львівської області”, “Взірцеве положення про паювання майна колективних агроформувань”, “Положення про паювання і приватизацію майна міжгосподарських підприємств і організацій” та інші документи;

по-третє, уже з перших кроків по шляху приватизації на їх розвиток були спрямовані зусилля не тільки сільськогосподарських органів, але й місцевої преси, радіо, телебачення, що сприяло порівняно швидкому ознайомленню селян з її завданнями і способом здійснення;

по-четверте, для надійного методичного і організаційного забезпечення перетворень на селі в грудні 1993 року обласна Рада народних депутатів прийняла рішення про створення Центру приватизації в агропромисловому комплексі Львівської області і затвердила Положення про нього. Зараз уже достатньо підтверджень тому, що таке організаційне підкріплення реформи себе повністю виправдало (Схема 2).

На початковому етапі особливо гостро обговорювалася проблема реституції - повернення колишнім власникам земельних ділянок. Після довгих і важких дискусій обласна Рада народних депутатів визнала реституцію недоцільною і заборонила її. Це хоч і викликало незадоволення певної, як правило, невеликої частини колишніх власників земельних ділянок або їх спадкоємців, але унеможливило ситуацію, за якої частина селян була б позбавлена одержання хоча б порівняно невеликої площі землі. Час показав, що таке рішення в умовах Львівщини було об'єктивним. Інший шлях викликав би надмірне ускладнення соціально-психологічної і політичної обстановки в галицькому селі.

2.5. Діючі положення Земельного Кодексу, державні законодавчі акти про право власності на землю та інші повинні глибше враховувати особливості окремих регіонів (щільність населення, якісні показники сільськогосподарських угідь, рельєф, лісистість та ін.). Потребують повнішого відображення в земельному законодавстві різних аспектів проведення земельної реформи, в т.ч. диференційованого врахування місцевих умов, особливостей розміщення сільських населених пунктів, промислових і природоохоронних територій тощо. Особливо важливо, щоб діючі закони про землю і землекористувачів були достатньо повними і чіткими для розуміння, не допускали їх вільного трактування зі сторони місцевих органів влади, судів, управлінських органів і т.д.

Як відомо, нерідко гальмівні явища в процесах приватизації спричиняються неправильними діями праців-

Структура і функції центру приватизації в агропромисловому комплексі Львівської області

ників місцевих органів влади. Так, у с.Гніздичеві Жидачівського району Львівської області працівники міжгосподарського підприємства по птахівництву з ініціативи його керівника вирішили створити сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю. Замість того, щоб підтримати цю ініціативу, допомогти організаційно і технічно реформувати підприємство на нових засадах власності районна Рада народних депутатів і адміністрація вдаються до дріб'язкового з'ясування стосунків з підприємством, спровокувавши конфліктну ситуацію між людьми, яка завела справу у безвихідь. Цей приклад показує, як дії районної Ради і адміністрації можуть не тільки негативно впливати на проведення реформ, але й створювати негативний імідж владним структурам. Тому сьогодні важливо докорінно змінити стиль і методи територіального керівництва в країні на всіх рівнях - від сільської місцевості, до районного, обласного і республіканського рівнів. Очевидно, важливо міняти стиль, методи і функції діяльності галузевих органів управління в усіх сферах АПК, в тому числі по сільському господарству та продовольству.

Очевидно, відповідним чином змінити суть і зміст діяльності управлінських структур АПК допоможе насамперед нова система виробничих відносин, даліше утвердження механізмів ринкової економіки, в тому числі територіальний розподіл праці, нове формування продуктивних сил, активізація інтелектуального трудового потенціалу.

В цьому плані заслуговує уваги програма прискорення аграрної реформи, яка представлена в доповіді

Президента України Леоніда Кучми "Про невідкладні заходи по прискоренню земельної реформи в сфері сільськогосподарського виробництва" (1995 р.), яка передбачає активне паювання колгоспних земель між селянами, сертифікацію земельних паїв і перетворення селян в акціонерів-пайовиків з правом успадкування, продажі, дарування як цінних паперів, і правом вільного виходу з колективних господарств разом із своїми паями землі.

Так, у Львівській області кількість осіб, що мають право на середню земельну частку, закріплюють його відповідними Земельними Сертифікатами (табл.1).

Такий підхід дозволяє провести послідовну юридично-правову трансформацію одержавленої власності колгоспів і радгоспів у різні види приватних сільськогосподарських підприємств: акціонерно-пайові, індивідуально-фермерські, кооперативи нового типу, тобто стає можливим вільний вибір форм господарювання на селі на основі особистої ініціативи селян, спеціалістів-аграрників і колишніх керівників великих колгоспів і радгоспів. При цьому жителі села, особливо рядові селяни, матимуть різні варіанти вибору: залишитись акціонером-пайщиком; виділитися із своїм паєм у незалежного власника землі; здати свій земельний пай в оренду; продати, подарувати свій земельний пай іншій фізичній (юридичній) особі.

Для прискорення роздержавлення і приватизації земель необхідно провести ряд додаткових заходів: 1) забезпечити систематичну інформацію про хід процесів роздержавлення і приватизації; 2) організувати в до-

Хід робіт по районах Львівської області з виготовлення проектів роздержавлення і приватизації земель та видачі Сертифікатів громадянам, які мають право на середню земельну частку (земельний пай), станом на 10 вересня 1995 року

Назва районів	Об'єкти приватизації		Кількість осіб, що мають право на середню земельну частку	Кількість проектів, що знаходяться на стадії завершення	Кількість проектів, затверджених сесіями районних Рад	Кількість сільських Рад, яким видано Сертифікати	Видано Сертифікатів громадянам, всього	
	місцеві Ради	агроформування					штук	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Бродівський	25	26	20166	7	8	6	5540	32,6
2. Буський	24	28	16867	10	11	5	4740	27,4
3. Городоцький	28	27	15565	6	3	1	620	4,0
4. Дрогобицький	45	46	17940	7	19	17	7605	42,4
5. Жидачівський	32	29	20085	10	9	9	6270	24,1
6. Жовківський	44	39	27945	8	20	14	11725	42,0
7. Золочівський	34	38	20060	15	-	-	-	-
8. Кам.-Бузький	25	21	17366	3	17	16	13540	71,9
9. Миколаївський	29	17	11447	12	12	12	6400	56,0
10. Мостиський	30	33	22913	2	7	1	1000	4,2
11. Перемишлянський	29	38	18600	12	3	3	1840	9,8
12. Пустомитівський	44	29	15287	18	5	1	700	5,2
13. Радехівський	30	31	19971	13	14	10	6010	30,0
14. Самбірський	36	48	26820	10	30	30	19370	73,0
15. Сколівський	36	12	16596	2	1	1	380	3,0
16. Сокальський	37	44	29415	14	4	4	2880	9,7
17. Старосамбірський	41	40	19245	10	12	12	9190	50,0
18. Стрийський	42	22	16590	1	20	15	5420	31,5
19. Турківський	34	26	24480	11	-	-	-	-
20. Яворівський	39	32	21815	8	18	14	10520	48,0
Всього по області	684	626	399173	179	213	171	112000	29,0

статній кількості картографічний матеріал та інші необхідні засоби для здійснення актів приватизації; 3) підвищити рівень кваліфікації і якісний склад служби по приватизації; 4) забезпечити земельпорядні служби і центри приватизації відповідними матеріально-технічними засобами та коштами для своєчасного проведення робіт по реалізації земельного законодавства та прийнятих програм земельного реформування.

2.6. Реальне реформування власності - це процес оформлення відповідної правової документації на власність землі та майна, функціонального перетворення підприємства у нову організаційно-правову форму виробничої діяльності (згідно з Законом України "Про власність", "Про колективне сільськогосподарське підприємство" та інші). Об'єктами приватизації можуть бути всі підприємства по виробництву сільськогосподарської продукції, а також допоміжні, обслуговуючі, переробні та ті, які виготовляють основні засоби для другої сфери АПК.

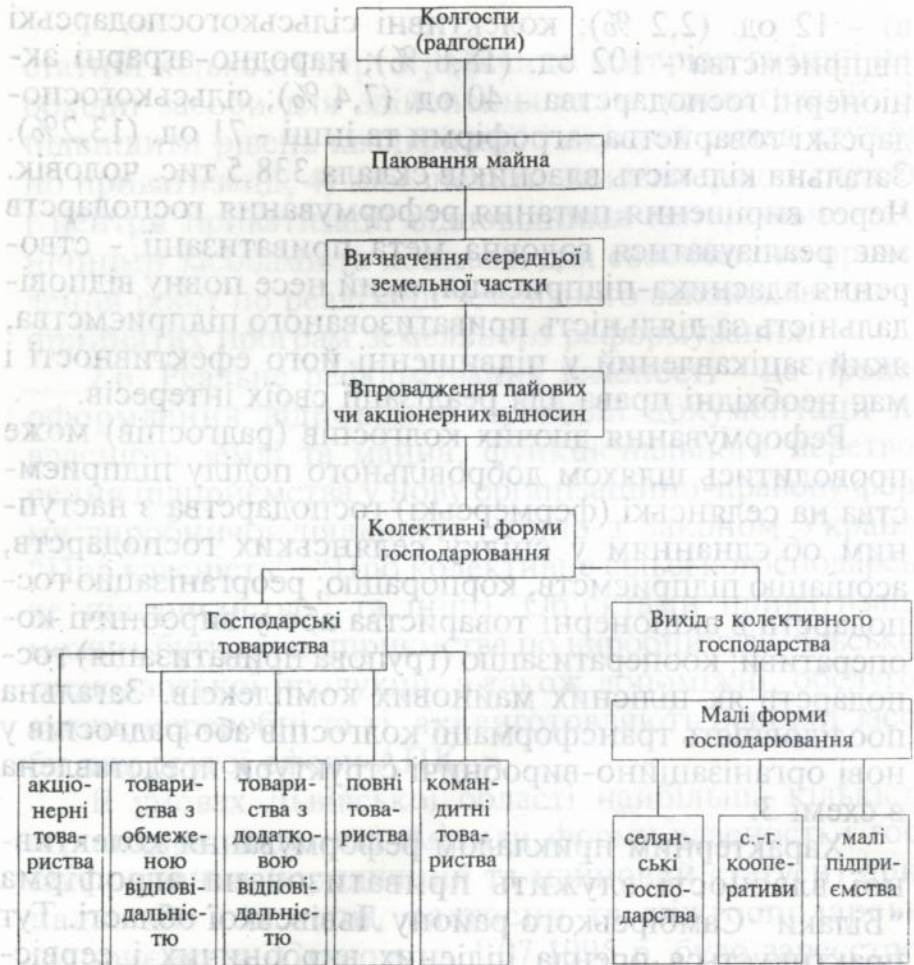
В умовах Львівської області найбільша кількість агропідприємств, які змінили форму власності і господарювання (юридичний та майновий статуси) припадає на колгоспи, радгоспи та міжгосподарські підприємства. Станом на 1.07.1995 р. було зареєстровано 541 агроформування, яке змінило форму власності. При цьому процес паювання і персоніфікації майна відбувся в усіх з них (541 од.). На основі реформування власності їх майна і землі виникли селянські спілки (спілки селян-власників) - 316 од. (58,4%); сільськогосподарські кооперативи (спілки кооперативи-

в) - 12 од. (2,2 %); колективні сільськогосподарські підприємства - 102 од. (18,8 %); народно-аграрні акціонерні господарства - 40 од. (7,4 %); сільськогосподарські товариства, агрофірми та інші - 71 од. (13,2%). Загальна кількість власників склала 338,5 тис. чоловік. Через вирішення питання реформування господарств має реалізуватися головна мета приватизації - створення власника-підприємця, який несе повну відповідальність за діяльність приватизованого підприємства, який зацікавлений у підвищенні його ефективності і має необхідні права для реалізації своїх інтересів.

Реформування діючих колгоспів (радгоспів) може проводитись шляхом добровільного поділу підприємства на селянські (фермерські) господарства з наступним об'єднанням у спілку селянських господарств, асоціацію підприємств, корпорацію; реорганізацію господарств в акціонерні товариства або у виробничі кооперативи; кооператизацію (групова приватизація) господарств як цілих майнових комплексів. Загальна послідовність трансформації колгоспів або радгоспів у нові організаційно-виробничі структури представлена в схемі 3.

Характерним прикладом реформування колективної власності служить приватизована агрофірма "Білаки" Самбірського району Львівської області. Тут практикується оренда цілих виробничих і сервісних об'єктів, а також земельних паїв, що дозволило підвищити ефективність використання наявного аграрного і переробного потенціалу.

Прикладом формування приватного власника і господаря на селі є становлення фермерського господар-

Послідовність трансформації колгоспів (радгоспів) у нові організаційно-виробничі структури

ства Ю.Гута в с.Кульчичі цього ж району. Почавши господарювати з 10 га наданої йому землі, цей фермер через 2 роки взяв в оренду 75 га земельних паїв членів місцевої спілки селян (по 1,5 га у кожного). При цьому в рахунок орендної плати селянам було видано в 1994 р. по 1,5 т зерна, а в 1995 р. - по 2 т зерна. Одночасно селянам надавалась допомога в обробітку присадибних ділянок землі, в збиранні врожаю. Отже, селяни визнали в особі фермера дбайливого й умілого господаря. Після заявки фермера, що він готовий сплатити набутих раніше 2 мільярди боргів селянської спілки кредиторам, загальні збори селянської спілки прийняли рішення про припинення її діяльності з передачею землі та майна в оренду Ю.Гуту. Такий добровільний вибір здійснили 420 селян, або 84% загальної чисельності членів спілки.

Такий перехід на орендні відносини з одним фермером є новим явищем не тільки у Львівській області, але й у всій країні. Він започаткував приватно-орендну форму функціонування сільськогосподарських підприємств. До речі, в цьому ж Самбірському районі почало діяти вже 6 таких агропідприємств.

На наш погляд, різні форми оренди повинні диктуватися насамперед конкретними місцевими обставинами та цільовими інтересами орендарів. Як відомо, досвід застосування оренди землі та інших засобів набув особливо широкого поширення в країнах з високоорганізованою ринковою економікою. При цьому об'єктами оренди стає обладнання, машини в галузях промисловості та сільського господарства, будівниц-

тва, сфери послуг, охорони здоров'я, освіти. Так, наприклад, в загальному обсязі капіталовкладень США, країн Західної Європи на орендні операції приходиться 25-30%.

В економічно розвинутих країнах державне регулювання орендних відносин направлене насамперед на строгий контроль цільового використання орендованої землі, рівня ефективності діяльності орендаря. Але такий контроль не обмежує широкої господарської ініціативи орендаря. Тому повна свобода в його господарській діяльності забезпечує високу ефективність затраченої ним праці і прибутки від орендованої земельної площі. Отже, механізм діючого законодавства стосовно оренди землі та інших засобів виробництва, стимулюючи високий кінцевий результат, перешкоджає в той же час таким особам, які з несумлінним господарським підходом її використовують.

2.7. Різноманітність природних умов Львівської області, наявність у ній низинних, передгірських і гірських районів зумовлюють необхідність мікрорегіональних підходів до здійснення аграрної реформи. Це особливо враховується при реформуванні колгоспів і радгоспів гірської зони, зокрема, у Турківському і Сколівському районах, де у приватну власність передано 75 відсотків землі. У зв'язку з цим виняткового значення набула проблема збереження і ефективного використання техніки і нерухомості. Тому тут визнання набувають пропозиції про створення на базі технічних засобів колишніх селянських спілок агросервісних товариств, своєрідних машино-тракторних станцій,

які, виконуватимуть замовлення селян з обробітку їх земель, агрохімічному обслуговуванню тощо. А щоб зробити таку виробничу співдружність взаємно зацікавленою, такі формування типу “Сільський господар” створюватимуться на кооперативній основі. Найважливіші організаційні засади таких товариств зосереджені у спеціально підготовленому взірцевому статуті. Кооперація є основою вигідних взаємостосунків між товаровиробниками у сфері виробництва, заготівлі, переробки і збуту сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки. Саме з такою метою в області активізується відродження “Маслосоюзу” і становлення міської та сільської споживчої кооперації “Народна торгівля” і “Центросоюз”, а також система кредитних спілок, кооперативних банків, функції яких до 1939 року успішно виконував галицький “Центробанк”.

Важливою передумовою міжгалузевої територіальної кооперації в АПК є здійснення приватизації і реформування виробничої структури підприємств переробної і харчової промисловості. У Львівській області регіональним відділенням Фонду державного майна станом на 1.03.1996 р. приватизовано 43 підприємства цих галузей, що становить 70% їх загальної кількості. При цьому спостерігається тенденція створення в цих галузях насамперед приватизованих підприємств з обмеженою відповідальністю або приватних фірм. Маючи обмежене число власників, останні швидше й ефективніше входять у ринкові відносини. Наприклад, такими в області є створені на базі колгоспного підсобного підприємства в с.Ременів Кам’янка-Бузького району

фірма "Галичина", спільне підприємство "Coca-cola Amatile" - "Колос" LTD у Львові. Стрийське молокопереробне підприємство "Верховина" стало базою для організації на кооперативних засадах товариства з обмеженою відповідальністю "Маслосоюз" у м.Стрию. Слід відмітити, що прообразом Стрийського "Маслосоюзу" в США є потужна кооперативна організація "Land O'Lakes", основним видом діяльності якої є заготівля, переробка і збут молочної продукції. Цей величезний кооператив об'єднує 300 тисяч фермерів, 1000 дрібніших кооперативів, має 18 власних молокозаводів у 15 штатах і забезпечує маслом третину населення США.

2.8. Як показав аналіз, всі діючі форми господарювання мають як позитивні, так і негативні сторони виробничої і трудової діяльності. Тому рівень перспективності всіх видів господарських агроформувань важливо оцінювати не лише з економічної точки зору, але й соціальної, враховуючи насамперед умови для розвитку гармонійної індивідуальності працівників, почуття господаря, відповідальності за результати, можливостей виявлення творчої праці, формування високої самосвідомості у ставленні до справи.

Порівняння показників продуктивності виробництва (табл.2) дає можливість зробити висновок про перспективність такої організаційної форми сільськогосподарської діяльності, як селянські (фермерські) господарства та інші малі підприємства, в тому числі по агросервісу.

Як свідчать дані табл.2, на протязі останніх 1993-1995 рр. показник виходу валової продукції на 100 га

Таблиця 2

Показники продуктивності виробництва агропідприємств
Львівської області з різними формами власності
(1993-1995 р.р.)

Показники	1993		1994		1995		фер- мерські господар- ства в % до громад- ського сек- тора (в середньо- му за 1993- 1995 р.р.)
	громад- ський сектор	фер- мерські госпо- дарства	громад- ський сектор	фер- мерські госпо- дарства	громад- ський сектор	фер- мерські госпо- дарства	
Виробництво вальної про- дукції с/г (в порівняльних цінах 1983 р.) в розрахунку на 100 га сільгоспугідь, тис. крб.	72,7	118,1	68,7	83,3	57,4	77,1	140
В тому числі							
рослинництва	35,3	71,3	35,7	57,3	28,4	48,9	178,5
тваринництва	37,4	46,8	33,0	26,0	29,0	28,3	101,8

сільгоспугідь в селянських (фермерських) господарств переважав аналогічний показник громадських господарств в 1,4 раза. Особливо переконливої переваги селянські (фермерські) господарства досягли у веденні землеробства. Характерно також, що нині частка індивідуальних (приватних) власників становить 67% загальнообласного виробництва сільськогосподарської продукції, в тому числі понад 95% картоплі, 80% овочів, близько 80% яєць, до 70% м'яса та молока.

Слід відмітити, що для нових форм господарювання, особливо для фермерства, ще не скрізь створені рівноцінні умови, що гальмує ефективність процесу трансформації організаційних форм власності. Особливо важливою проблемою для фермерів є фактор використання матеріальних і технічних засобів, оскільки ціни на них підвищилися в десятки тисяч разів. Тому на наш погляд, необхідно розвивати фермерство лише товарного типу, а також здійснювати оптимізацію їх земельних розмірів, здійснювати ефективні напрямки спеціалізації рослинництва і тваринництва.

III. НАЙВАЖЛИВІШІ ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.

3.1. Досвід Львівської області з реформування аграрних підприємств на селі дає підстави для висновку, що найважливішими передумовами їх ефективного соціально-економічного здійснення є:

- наявність відповідної організаційно-виробничої і нормативно-правової бази, яка б чітко регламентувала такі перетворення;

- вибір і дотримання методології щодо надання аграрній реформі на селі та в інших сферах АПК цільової спрямованості та логічної завершеності;

- зацікавленість в ефективному здійсненні реформи всіх органів державної і місцевої влади по всій території країни;

- достатньо високий рівень організаційної роботи та проведення аграрної реформи.

3.2. Важливо якнайповніше враховувати при здійсненні реформи регіональних особливостей, для чого місцевим органам влади повинні надаватися права регулювати в межах чинного законодавства реформаційні процеси стосовно до таких особливостей. Випадки, коли проявляється певна неузгодженість між діючим законодавством і місцевими рішеннями, мають розглядатися з позицій соціально-економічного ефекту реформи, забезпечення прогресивного законодавства та соціально справедливих інтересів населення.

3.3. Своєчасне і якомога повніше опрацювання органами місцевої влади програми здійснення реформи, відпрацювання необхідної для її проведення організаційно-методичної документації, організація навчально-методичної роботи з керівниками і спеціалістами, відповідальними за проведення реформи на місцях, здійснення надійного моніторингу розвитку реформи.

3.4. Виняткове місце має приділятися якомога детальнішому і об'єктивному роз'ясненню селянам цільового призначення, соціально-економічної суті і способів здійснення тих чи інших складових арендної ре-

форми. Там, де це можливо (допускається чинним законодавством) перевага має надаватися альтернативним підходам і рішенням з правого вибору селянами найбільш прийнятних для них варіантів. При цьому має забезпечуватись повна свобода селян щодо їх вибору. Основне у процесах приватизації повинно підпорядковуватися усвідомленню селянами того, що реформування державної і колективної власності має чітко визначене соціальне призначення і здійснюється виключно в їх інтересах на добровільних засадах.

3.5. Соціально-економічні перетворення виправдають своє призначення лише за умови, якщо вся їх сукупність: реформування земельних і майнових відносин власності, перетворення колективних підприємств (спілок селян), розвиток фермерства і присадибного сектора буде розвиватися взаємоузгоджено, як єдине ціле. Спільним для них має бути також орієнтація на розвиток приватної власності, якій внаслідок реформи у сільському господарстві належатиме визначальне місце.

3.6. Важливою позицією при проведенні аграрної реформи є забезпечення різноукладності на основі рівності усіх дозволених законом форм власності і господарювання. При цьому у всіх без винятку укладах мають формуватися реальні, ефективно діючі власники і господарі.

3.7. Соціально-економічні й ринкові перетворення в системі АПК мають розглядатися як безперервний процес, на кожному етапі якого виникають нові складності, для подолання яких потрібні досконаліші підхо-

ди і механізми, покликані забезпечити досягнення не лише найближчих, але й більш віддалених перспективних і стратегічних завдань.

3.8. Найкраща організація аграрної реформи на місцях не дасть очікуваних результатів без активної позиції щодо неї державної влади, підвищення надійності її правового забезпечення, сприяння створенню навколо аграрної реформи і сільського господарства в цілому більш сприятливої соціально-психологічної обстановки.

IV. ОСНОВНІ ПУБЛІКАЦІЇ ПО ТЕМІ РОБОТИ:

4.1. Аграрна реформа на Львівщині: організація, перші підсумки, проблеми (наукова доповідь).—Львів, ІРД НАН України, 1996. —3,3 д.а.

4.2. Особливості аграрної реформи в Львівській області // “Економіка України”, № 5, 1996.

4.3. Соціально-економічні аспекти аграрної реформи на Львівщині // “Економіка АПК” № 9, 1995. —0,5 д.а.

4.4. Стан і розвиток процесів приватизації на Львівщині // Львів, 1995. —0,7 д.а.

4.5. Програма приватизації майна і землі в агропромисловому комплексі Львівської області // “Віче”, № 21 (91), 1993 р., с.1-3. —0,7 д.а. (у співавторстві).

4.6. Проблеми розвитку агропромислового комплексу Львівщини // Матеріали науково-практич-

ної конференції “Актуальні питання розвитку агропромислового комплексу Львівщини”. - Львів, “Місіонер”, 1993. -с.3-4, 5-7. —0,2 д.а.

4.7. Аграрна реформа на Львівщині. Документи і матеріали (1990-1994). — Львів, “Каменярь”, 1994. —6,7 д.а. (у співавторстві).

4.8. Аграрна реформа на Львівщині. Документи і матеріали (1990-1994). Друге видання доповнене . - Львів, “Каменярь”, 1995. —7,7 д.а. (у співавторстві).

4.9. Стан і розвиток процесів приватизації на Львівщині // Приватизація і реформування відносин власності в народному господарстві Львівщини. Львів, 1995. - с.5-14. —0,4 д.а.

4.10. Альтернативи приватній власності немає / “Віче”, N 32 (102), 1993 р. —с. 2 - 3. —0,5 д.а.

4.11. Положення про паювання і приватизацію землі в агропромисловому комплексі України // “Віче”, N 21 (91), 1993 р. —с.3 -4. —0,5 д.а.

4.12. Приватизація на селі: важкі кроки становлення // “Віче”, N 1 (117), 1994 р.—с. 2 - 3. —0,5 д.а.

4.13. Нема достатку без господаря // “Сільські вісті”, 26 травня 1995.—0,3 д.а.

4.14. Земельні відносини - основа економічної реформи, зволікати з їх перебудовою неможливо./ /“Український шлях”, № 8 (8), 1995 р.—с. 2.—0,1 д.а.

4.15. Положення про паювання і приватизацію землі в агропромисловому комплексі Львівської області // “Високий Замок”. Спеціальний випуск “Сільський господар”, квітень 1994 р. — с.2-4.— 0,5 д.а.

4.16. Положення про сертифікат на право приватної власності на землю (середню земельну частку) // “Високий Замок”. Спеціальний випуск “Сільський господар”, квітень 1994 р. — с.5 -7.— 0,5 д.а.

4.17. Взірцеве положення про паювання майна міжгосподарських підприємств і організацій // “Високий замок”. Спеціальний випуск “Сільський господар”, квітень 1994 р. — с.8-9.—0,3 д.а.

4.18. Положення про паювання і приватизацію майна міжгосподарських підприємств і організацій // “Високий замок”. Спеціальний випуск “Сільський господар”, квітень 1994 р.— с.10-11.— 0,3 д.а.

4.19. Взірцевий статут агросервісного товариства “Сільський господар” // “Високий замок”. Спеціальний випуск “Сільський господар”, квітень 1994 р.— с.11-13.—0,5 д.а.

4.20. Взірцевий статут Спілки власників селянських господарств // “Високий замок”. Спеціальний випуск “Сільський господар”, квітень 1994 р. — с.14-16.—0,5 д.а.

4.21. Установча угода про створення спілки власників селянських господарств // “Високий замок”. Спеціальний випуск “Сільський господар”, квітень 1994 р. - с.16.—0,1 д.а.

4.22. Голландія нас не прогодує, але навчити може // “Високий замок”, 3 грудня 1994 р. - с.7.—0,1 д.а.

4.17. Розділення підприємств і організацій між господарських підприємств і організацій // “Високий замок”. Спеціальний випуск “Сільський господар”, квітень 1994 р. — с.8-9—0,3 д.а.

4.18. Положення про приватизацію підприємств між господарських підприємств і організацій // “Високий замок”. Спеціальний випуск “Сільський господар”, квітень 1994 р.— с.10-11—0,3 д.а.

4.19. Розділення статутів дослідницького товариства “Сільський господар” // “Високий замок”. Спеціальний випуск “Сільський господар”, квітень 1994 р.— с.11-13—0,3 д.а.

4.20. Розділення статут спілки власників селянських господарств // “Високий замок”. Спеціальний випуск “Сільський господар”, квітень 1994 р.— с.14-16—0,3 д.а.

АННОТАЦИЯ

Гладий М.В. Социально-экономические и организационные особенности реформирования коллективных сельскохозяйственных предприятий (на примере Львовской области).

Работа на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - Экономика предприятий и формы хозяйствования.

Институт региональных исследований НАН Украины. Львов, 1996 г.

Защищаются организационно-методические особенности реформирования коллективных предприятий в другие хозяйственные формы. Предложения по усовершенствованию технико-экономического механизма реализации права собственности на имущество и землю в сельском хозяйстве. Установлено, что существующие коллективные предприятия в сельском хозяйстве требуют дальнейшего реформирования. Перспективными, в плане трансформации собственности, являются крестьянские (фермерские) хозяйства, агрокооперативы, малые предприятия и территориальные агропромышленные хозяйственные структуры и сервисные службы.

ABSTRACT

M. Gladij

Social and Economical, Organizational Peculiarities during Reformation of Collective Agricultural Enterprises (the L'viv region is taken as the example).

The dissertation is submitted for a degree in economics, speciality 08.06.01 - The Economics of Enterprises and Forms of Economy.

Institute of regional researches of NASU (National Academy of Sciences of Ukraine). L'viv, 1996.

The organizational and systematic peculiarities of collective enterprise transformation to the other forms of economy are being defended. The proposals considering the improvement of the technical-economical mechanism of property and land ownership law realization in agriculture are advanced. The peasant (farmers' ones) farms, agricultural co-operative societies, small enterprises, territorial agricultural and industrial economy formations and services are considered to be perspective if the property transformations are being assumed.

Key words: agrarian reform, land property, forms of economy, mechanisms of transforming to private property, forms of economy, market economics.

Ключові слова: аграрна реформа, земельна властність, механізми приватизації, форми господарювання, ринкова економіка.

Гладий

Ab. E. H. E. C.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

447519

AB 34973
AB 34.973

Підписано до друку 20.05.96
Формат 60x84 1/16 Папір офсет. №1. Гарнітура таймс.
Трафаретний друк. Умовн. друк. арк. 2,0. Умовн. фарб. відб. 2,0.
Замовлення 555. Тираж 100.

Комп'ютерна верстка і друк
НВФ "Українські технології".
290601 МСП Львів, вул. 700-річчя Львова, 63а
Тел./факс (0322) 52-03-61